

Шикана як порушення права особи на справедливий розгляд справи судом в розумні строки

Актуальність теми дослідження обумовлена стрімким зростанням кількості недобросовісних пред'явлень позовів до судів, за якими процес ініціюється не для захисту порушених прав та інтересів, а з метою завдання шкоди відповідачу. У зв'язку з відсутністю належного механізму протидії зловживанню правом на звернення до суду тим самим незахищеними залишаються інтереси відповідача, внаслідок чого порушується принцип рівності всіх перед законом і судом.

Комітет Міністрів Ради Європи у Рекомендації № R (84) 5 від 28 лютого 1984 р. державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя (далі – Рекомендація КМ РС № R (84) 5) зазначає, що деякими нормами цивільного процесу, які застосовуються в державах-членах, можна в окремих випадках зловживати чи маніпулювати з метою затягування провадження та вказує на необхідність захисту сторін від зловживань чи затримок, зокрема шляхом надання суду повноважень вести провадження у більш ефективний спосіб.

На думку С. В. Васьковського, зловживання процесуальним правом є неприпустимим здійсненням процесуального права, як такого, що робить розгляд справи неправильним, несвочасним, несправедливим [Васьковский С. В. Курс гражданского процесса. – М.: Изд. Башмаковы, 1915. – Т. 1. – С. 677].

На нашу думку, зловживання цивільним процесуальним правом – це вид правопорушення, який полягає у здійсненні особою свого суб'єктивного процесуального права або виконанні суб'єктивного процесуального обов'язку всупереч його призначенню, що виходить за межі здійснення даного права чи виконання обов'язку, спричиняє неправильний, несвочасний, несправедливий розгляд справи судом, завдає шкоди охоронюваному суспільним благам, існує в різноманітних проявах.

Процесуальна шикана – це умисна недобросовісна дія учасника цивільного процесу, що виходить за межі здійснення цивільного процесуального права або виконання обов'язку як такого, що спричиняє настання шкідливих наслідків для іншої сторони, зокрема, незручності майнового й морального характеру та тягне застосування заходів цивільного процесуального примусу.

Шикана – це правопорушення, що вчиняється виключно з прямим умислом, проте, навіть за таких умов порушник може намагатися запевнити суд, що діяв без наміру завдати шкоду, а лише з метою добросовісної реалізації та здійснення власних

суб'єктивних прав [Бакалінська О. О. Добросовісність і розумність в цивілістичній концепції здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав // Вісник НГУУ «КПШ». Політологія. Соціологія. Право. – 2011. – № 3 (11). – С.172–174].

Ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, вказує, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Принцип розумності строків міститься в ст. 157 Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до якої, суд розглядає справи протягом розумного строку, але не більше двох місяців з дня відкриття провадження у справі, а справи про поновлення на роботі, про стягнення аліментів - одного місяця. Ч. 2 даної статті, вказує, що у виняткових випадках за клопотанням сторони, з урахуванням особливостей розгляду справи, суд ухвалою може подовжити розгляд справи, але не більш як на п'ятнадцять днів. Однак, як показує судова практика, термін розгляду цивільних справ в багатьох випадках є значно довшим.

Апеляційними загальними судами було проведено та надано Раді суддів загальних судів узагальнення причин затягування розгляду цивільних справ, які перебувають на розгляді в місцевих судах понад рік, а у відповідному апеляційному суді – понад 4 місяці. При проведенні аналізу виявлено, що в 45% випадків у справах, які перебувають у провадженні понад рік, відкладення слухання зумовлено неявкою сторін [Аналіз причин порушення строків розгляду справ в порядку цивільного судочинства, в порядку кримінального судочинства та справ в порядку адміністративного судочинства за 2013 рік від 29 вересня 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oh.su.court.gov.ua/sud1813/analiz_uzagal/94942/].

Громадяни України часто намагаються знайти справедливість звертаючись до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Серед основних проблем, які призводять до констатації ЄСПЛ порушень Україною положень Конвенції, є: 1) невиконання рішень національних судів або затягування їх виконання на довгий термін; 2) надмірна тривалість цивільного провадження, а також відсутність юридичного механізму оскарження такої тривалості; 3) недоліки законодавства та судової практики, які призводять до порушення права особи на справедливий судовий розгляд.

Слід зазначити, що при визначенні розумного строку розгляду справи ЄСПЛ розглядає поведінку заявника як об'єктивну обставину, що не ставиться у вину державі відповідачу, і яка враховується при вирішенні питання про наявність перевищення розумного строку.

Висновки. На даний час нагальною є проблема забезпечення права на справедливий розгляд справи судом в розумні строки на такому ж рівні, як вони гарантуються Європейською Конвенцією з прав людини та основоположних свобод і практикою ЄСПЛ. У зв'язку з цим суддям у своїй практичній діяльності, при розгляді справ будь-якої юрисдикції, необхідно звертатись не тільки до національного законодавства, а і до практики ЄСПЛ. Чинне цивільне процесуальне законодавство України не містить ефективних механізмів, які б забезпечували протидію процесуальним зловживанням, що порушують право особи на справедливий розгляд справи судом в розумні строки. У зв'язку з цим на сьогодні особи не несуть жодної відповідальності за зазначені недобросовісні дії.